

Name :- patel divya A.

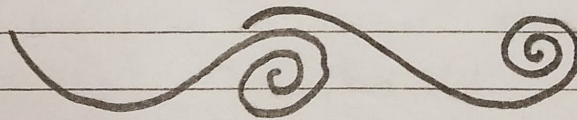
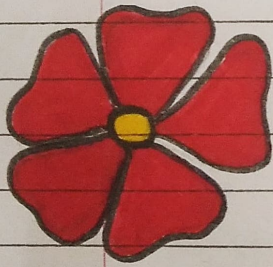
Roll no :- 161

subject :- Economics

paper name :- Banking & Finance

paper code :- 707

PRN No :- C0C2025161

patel vijay A.

P. D. A.

Q-1 આર. બી. આઈની નાણાકીય નીતિ વિસ્તૃત રીતે સમજાવો.

પુસ્તાવના :-

રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા ભારતનું કેન્દ્રીય બેંક છે. જે 1935 માં સ્થાપિત થયું હતું. તેનું મુખ્ય કાર્ય ભારતની આર્થિક સ્થિરતા મજબૂત કરવાનું છે. જેમાં નાણાકીય નીતિ એક મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે. નાણાકીય નીતિ દ્વારા RBI આર્થિક વૃદ્ધિ, મૌલવારીના નિયંત્રણ, રોકાણ અને નાણાકીય સ્થિતિની સ્થિરતા પર ધ્યાન કરે છે. આ નીતિને RBIની મોનિટરી પોલિસી કમિટી દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે, જે 2016 માં સ્થાપીત છે અને તેમાં 6 સભ્યો હોય છે.

નાણાકીય નીતિ શું છે ? :-

નાણાકીય નીતિ એક એવા સાધનોના સમૂહ છે જેનો ઉપયોગ રાષ્ટ્રની મહત્વસ્થ બેંક દ્વારા એકેન્ડેર નાણાં પુરવઠાને નિયંત્રિત કરવા અને આર્થિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા માટે કરવામાં આવે છે.

નાણાકીય નીતિના પુકારો :-

નાણાકીય નીતિના મુખ્ય પુકાર છે.

- 1) વિસ્તારવાદી નાણાકીય નીતિ
- 2) સંકોચવાદી નાણાકીય નીતિ
- 3) તરસ્થ નાણાકીય નીતિ.

આ ત્રણેય નાણાકીય નીતિઓના પુકારો દેશના આંતરિક સ્પર્ધાતંત્ર ઉપર અને અન્ય દેશો સાથેના આર્થિક વેપાર ઉપર અલગ-અલગ અસરો વિતરિત કરે છે.

patel vijay A.

P.O. A.

1) વિસ્તારવાહી નાણાકીય નીતિ

" પૈસા વધારી, વ્યાજ ઘટાડી, સ્પર્ધાતંત્ર ચલાવી "

લક્ષ્ય	વાર્ગન
• ઉદ્દેશ્ય	• આર્થિક વૃદ્ધિ વધારવી, અસરકારકી ઘટાડવી, મંદી કરવી.
• સાધનોની ઉપયોગ	• રિપો રેટ ઘટાડી • CRR / SLR ઘટાડી • OMO દ્વારા બોન્ડ્સ ખરીદી રિવર્સ રિપો ઘટાડી.
• અસર	• લોન સસ્તી → સંકોચ ↑ અર્થ વધી → ઉદ્યોગો ચાલે GDP વૃદ્ધિ ↑
• મૂલ્યમ	• મોંઘવારી વધી શકે તેમ વધુ પડતું પાવ
• ઉદાહરણ (2020)	• COVID-19 માં રિપો રેટ 4.00% સુધી ઘટાડવા, CRR 3% કર્યા → ₹10 લાખ કરોડની લિક્વિડિટી ઉમેરાઈ

2) સંકોચવાહી નાણાકીય નીતિ.

" પૈસા ઘટાડી, વ્યાજ વધારી, મોંઘવારી રોકી "

લક્ષ્ય	વાર્ગન
• ઉદ્દેશ્ય	• મોંઘવારી નિયંત્રણ, સ્પર્ધાતંત્રને 'સ્પોલ્ડર' થવાથી અચાલવું.
• સાધનોની ઉપયોગ	• રિપો રેટ વધારી, CRR / SLR વધારી, OMO દ્વારા બોન્ડ્સ વેચાણ, રિવર્સ રિપો રેટ વધારી.
• અસર	• લોન મોંઘી → અર્થ ઘટે ક્રેડિટ ઘટે → માંગ ઘટે & મોંઘવારી ↓

- भीषम
- वृद्धि धीमी पडी रक
- बिलाहुरण (2022-23)
- मौधवारी 7.8% पर → रिपी बर 6-50% मुदी लधायाँ, OMO री 32 लाख करोड शीपाया → CPI 5% नीपी आली

1री

3] लरर-ध नाणाडीय नीति

'संतुलन भजवी - न वधारी - न धराडी'

लभाण

वाणन

• उद्देश्य	• मौधवारी अनी वृद्धि वर्यो संतुलन
• स्थिति	• न्यारं अंधलंस स्थिर हुय (CPI-4% GDP-
• साधनी	• रेरभां डीध करेडार नडीं; लिडिवडिरी स्थिर राखवी, OMO / MSF नी मर्यादित उपयोग
• असर	• अंधलंस स्थिर गतिस्थी याल
• बिलाहुरण (2025)	• अडिटीवयर 2025भां रिपी 6-50% पर स्थिर, CPI 4.8%, GDP 7%.

तुं पाय

नाणाडीय नीतिना मुख्य उद्देश्यी :-

1] मौधवारी नियंत्रण :-

रिडिनी प्राथमिक ह्येय 4% मौधवारी भजवयानी ह्ये, जेनी +2% रीतरन्स ह्ये. अ्या 2016ना नाणाडीय नीति कुंमवळ हुंडल नडकी थयुं ह्ये.

2] व्यापिक वृद्धि :-

GDPI वृद्धिनी पुत्साहुन आपयुं, आर-करीनी नयणी वृद्धिना समयी.

patel singh A.

P.O.A.

3) नालाकीय स्थिरता :-

बैंकों में पूंजी पर्याप्तता, लिक्विडिटी एवं नालाकीय अक्षेत्र में प्रथम धराद्वय.

4) बीजगारी एवं विनिमय दर :-

बीजगारी वधारणी एवं रुपियांना मूल्य स्थिर राखण.

5) नालाकीय नीति साधनी :-

रिजर्व बैंक खांडु धरिदया तेनी नालाकीय नीतिन समलमां मुकुवा मारै पुत्यम एवं परीम साधनीनी उपयोग करै ह्ये, आ साधनी ह्यारी RBI लिक्विडिटी, व्याज दरी एवं बैंकीनी क्रेडिट स्थापवानी क्षमताने नियंत्रित करै ह्ये.

1. पुत्यम साधनी :-

आ साधनी पैसाना पुरवडाने सीधुं करण करै ह्ये एवं तेनी पुत्याव स्थाप्य अर्थतंत पर पडै ह्ये.

साधन	कार्य	उद्देश्य	असर	उदाहरण (202)
रिपॉ रेट	RBI बैंकीने ड्रंक गालानी लीन स्थापि ह्ये तेनापनी व्याज दर.	बीधवारी नियंत्रण एवं व्याज दरोंके निर्धारण.	वधारो -> लोन वधी -> क्रेडिट वधी -> बीधवारी वधी -> लोन सस्ती बनवायेत	6.50%
रिपॉ रेट	RBI बैंकी पासची खातिरिडतनालां सि ह्ये तेनापनी दर.	अभरमांची पैसा शोषी लेवा.	वृद्धि वधी. बैंकीने RBI मां 6.25% (रिपॉ) पैसा न्मा डरवा डरतां 0.25% प्रति साहण -> ...	6.25%

patel vijay A.

P.D.A.

- કેશ રિઝર્વ રીશર્વી
 ઍડીએ સીમની જમા રકમનો રકી RBTમાં રકિડ જમા ઘટાડવી / વધારવી. ક્રેડિટ ઘટી શકે છે.
 ઘટાડો - વધુ ક્રેડિટ.
- SLR
 ઍડીએ સીમની નોટ ડિમાન્ડ ઍન્ડ રાઈમ લાઇવેબિલિટીનો ટર્ગેટ સરકારી જોન્ડ, ગોલ્ડ વર્ગેમાં રાખવો.
 ઍડીએ લિક્વિડિટી ઍડીએ મુરખિત ઍડીએ સરકારી અસરકારકતામાં ઘટાડો / વધારવો.
- માર્જિનલ ર-ટીન્ડિંગ ફી મિલિટરિ (MSF)
 ઍડીએ હમિરજનસીમાં રિપોર્ટ + 0.25% ફી મિલિટરિ (MSF) પર RBT પાસેથી લોન લઈ શકે.
 ઍડીએ અંતિમ 6.75% કુટીકરીમાં મદદ. ઉપયા આપે.

2) પરીક્ષ સાધનો :-

આ સાધનો ક્રેડિટના વિતરણને નિયંત્રિત કરે છે અને ચોક્કસ સંકેતો પર અસર કરે છે.

સાધન	વર્ણન	ઉદ્દેશ્ય	વિદ્યાર્થી
આપન માર્કેટ આપરેન્સ	RBT સરકારી અપરે / વીચી છે.	અનુભવમાં લિક્વિડિટી વધારવી / ઘટાડવી.	ખરીદી - વેંચા અનુભવમાં -> લિક્વિડિટી વધી. વેંચાણ -> વેંચા શીયાય -> મેંચવારી છે.
માર્જિનલ રિસ્કવાયર્મેન્ડ્સ	ક્રેડિટ લીન પર ગીરવી મુકવાની રકમ વધારવી.	ચોક્કસ સંકેતોમાં ક્રેડિટ ઘટાડવી.	રિચલ અર-ટીટમાં અબલ રીચે તો માર્જિન વધારી.
મીરલ અુઅરોન	RBT ઍડીએ સત્તર / નીતિનું પાલન હવાળ આપે છે. કરાવવું.		ફિલ મીસને વધુ લીન આપે
ક્રેડિટ રેશનિંગ	RBT ચોક્કસ ઍક્સરી માર્ટે ક્રેડિટ મયાંદી મઠ્ઠી કરે.	અનાવરણક મીમીમાં ક્રેડિટ ઘટાડવી.	લજ્જરી કાર લોન પર મયાંદી.

patel vijay k.

P.D.A.

3) અન્ય મહત્વની સાધના :-

સાધન	વાર્ણન	ઉપયોગ
• લિક્વિડિટી અકાઉન્ટરેન્ડ રિપો + રિવર્સ એંગેજ ફેસિલિટી (LRF)	રિપો + રિવર્સ એંગેજ સંયોજન.	ચીનની લિક્વિડિટી નિયંત્રણ.
• ટર્મ રિપો એપ્રોવેશન	7.14.24 દિવસની લોન.	મહત્વ ગાળાની લિક્વિડિટી
• લેરિયેબલ રેટ રિપો	ચાલ વ્યાજ દર સ્થાયી રિપો.	લિક્વિડિટી શીથળ.

મીનીટરી પોલિસી કોમિટી

સ્થાના :- ગવર્નર, ડેપુટી ગવર્નર અને 4 નિયમગતી.

બેંકો :- વર્ષમાં 6 વખત (બેંકોને અડક), જેમાં માળાકીય નીતિના રિજીલ્યુશન પર મતદાન થાય છે.

અંદાજિત નિર્ણય પ્રક્રિયા :- ત્રીણાગી દેન્ક્રીશન ટર્ગેટિંગ આધારિત જેમાં આર્થિક ડેરા વિશ્લેષણ કરવામાં આવે છે.

મુખ્યશુદ્ધિ :- 2025 સુધીમાં, MPCની બેંકોમાં મોંઘવારી અને વૈશ્વિક અસરો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત થયું છે.

માળાકીય નીતિની વિવિધ અસરો :-

માળાકીય નીતિથી ક્રેડિટ બેંક દ્વારા અપનાવવામાં આવતી નીતિ છે, જેમાં પૈસાના મુરબા, વ્યાજદર અને કોરેટના મુલાકાતે નિયંત્રિત કરીને અર્થતંત્રને પ્રભાવિત કરવામાં આવે છે. તેની અર્થતંત્ર પરની મુખ્ય અસરો નીચે મુજબ છે.

patel vijay A.

1) આર્થિક વૃદ્ધિ :-

A) વિસ્તરણકારી નીતિ :-

વ્યાજર દરારીને અને પીસાની પુરવાર વધારીને રીકાલ અને ખર્ચ વધી છે, જીનાથી GDP વૃદ્ધિ થાય છે.

B) સંકોચનકારી નીતિ :-

વ્યાજર વધારીને ખર્ચ અને રીકાલ દરારી છે, જે વૃદ્ધિને ધીમી પારી શકે છે.

2) કુગાવી :-

નીચા વ્યાજરથી માંગ વધી છે, જીનાથી કુગાવી વધી શકે છે.

→ ઊંચા વ્યાજરથી માંગ ઘટે છે, જે કુગાવાને નિયંત્રણમાં રાખે છે.

3) બેરોજગારી :-

વિસ્તરણકારી નીતિથી વ્યવસાયો વધુ રીકાલ કરે છે, જીનાથી નોકરીઓ વધી છે અને બેરોજગારી ઘટે છે.

• સંકોચનકારી નીતિથી રીકાલ ઘટે છે, જે બેરોજગારી વધારી શકે છે.

4) વિનિમયર :-

ઊંચા વ્યાજરથી વિદેશી મુડી આકર્ષાય છે, જીનાથી રૂપિયા મજબૂત થાય છે.

• નીચા વ્યાજરથી મુડી બહાર વહે છે, જે રૂપિયાને નબળો પારે છે.

patel singh A.

5] રીડાઇંગ અને બચત :-
નીચા વ્યાજદરથી લોન મસ્તી થાય
છે, જે રીડાઇંગને પ્રોત્સાહન આપે છે.

• ગ્રીયા વ્યાજદરથી બચત વધે છે, પરંતુ રીડાઇંગ હારે છે.

6] બેંકિંગ અને નાણાકીય સ્થિતિ :-
CRR, SLR જેવા સાધનોથી બેંકોની
લિકિવિડિટી નિયંત્રિત થાય છે.

• અતિ વિસ્તરણથી નાણાકીય અસ્થિતિ થઈ શકે છે.

નાણાકીય નીતિની આયાત અને નિકાસકારી
પરની અસર :-

નાણાકીય નીતિ મુખ્યત્વે વિનિમયદર
વ્યાજદર અને અર્થતંત્રની મોંઘણીને પ્રભાવિત કરીને
આયાત અને નિકાસ પર અસર કરે છે. તેની અસર
વિસ્તરણકારી અને સંકોચનકારી નીતિ પર આધારિત છે.

1. વિનિમયદર પર અસર (પ્રાથમિક અસર)

ii. વિસ્તરણકારી નીતિ (નીચા વ્યાજદર) :-

વિદેશી મૂડી બહાર વહે છે, જેનાથી સ્થાનિક
કરન્સી નબળી પડે છે.

નિકાસકારી મારે :- નિકાસ મસ્તી થાય છે, વિદેશી વ્યવસાયમાં
સ્પર્ધા વધે છે -> નિકાસ વધે, મૂલ્ય વધે.

આયાતકારી :- આયાત મોંઘી થાય છે -> અર્થ વધે, માર્કિટ / આયાત

patel vijay A.

ii) સંકીર્ણકારી નીતિ (ત્રિયા વ્યાજદર) :-

વિદેશી મૂડી આકર્ષાય છે, જ્ઞાતી કરન્સી મજબૂત થાય છે

નિકાસકારી માટે નિકાસ મીંધી થાય છે, વિદેશી વ્યવહારમાં સ્પર્ધા ઘટે
નિકાસ ઘટે, નફો ઘટે.

આયાતકારી માટે :- આયાત સસ્તી થાય છે -> ખર્ચ ઘટે, માનિજન
વધી અથવા આયાત વધી.

2) માંગ અને કુગાવા પર અસર (પરીક્ષણ અસર)

વિસ્તરણકારી નીતિ :-

અર્થતંત્રમાં માંગ વધે છે, જ્ઞાતી સ્થાનિક
વસ્તુઓની માંગ વધે -> આયાત વધી શકે. પરંતુ કુગાવા વધે તો
નિકાસકારીના અર્થ વધે.

સંકીર્ણકારી નીતિ :- માંગ ઘટે છે -> આયાત ઘટે, કુગાવા નિર્વહણ
શકે તો નિકાસકારીને સિધર કિંમતનો લાભ મળે.

3) ક્રેડિટ અને રોકાણ પર અસર :-

● ત્રિયા વ્યાજદરની લોન સસ્તી થાય છે -> નિકાસકારી અને
આયાતકારી વચ્ચે વ્યવસાય વિસ્તારી શકે, પરંતુ વિભિન્ન અસર
અસર વધુ પ્રબળ હોય છે.

● ત્રિયા વ્યાજદરની મીંધું થાય છે -> વ્યવસાયોના વિસ્તારમાં
અડચણ, જે આયાત - નિકાસને અસર કરે.